

З точки зору процесуального закону така ситуація вирішується дуже просто, так к суд має можливість відмовити у прийнятті до провадження такої зустрічної позовної заяви, але на практиці так позиція суду іноді приводить до скасування рішення суду першої інстанції, оскільки подавши такий позов окремо відповідач фактично невілює підстави первісного позову.

Однозначно порадити певний засіб протидії такому зловживанню навряд чи можливо, але можна виділити такий засіб як відмова у прийняття зустрічного позову на такий стадії, але оголошення перерви для можливості подати зустрічний позову в загальному порядку, а потім зупинення провадження по справі — це покаже і реакцію суду на неправомірну поведінку, і сприятиме справедливому і повному розгляду справи, і не порушуватиме строків розгляду справи.

На теперішній час суд дуже обмежений в можливостях впливу на недобросовісну поведінку сторони, що дозволяє зацікавленій особі різними способами затягувати розгляд справи, перешкоджати ухваленню несприятливого для себе судового рішення і здійснювати інші протиправні дії у сфері цивільного судочинства. А особливо в ситуації, коли в країні в цілому формується негативна думка щодо судової влади, суд та учасники процесу, права яких порушуються такими зловживаннями, мають бути особливо вибагливі при обранні засобів запобігання та усунення таких порушень.

Андронов І.В.

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

СУДДІВСЬКИЙ РОЗСУД ПРИ УХВАЛЕННІ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ЗЛОВЖИВАННЮ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ

У ч. 3 ст. 27 ЦПК України міститься обов'язок осіб, які беруть участь у справі, добросовісно здійснювати свої процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки.

Здійснювати цивільні процесуальні права добросовісно означає не допускати зловживання ними. Під зловживанням цивільними

процесуальними правами, як правило, розуміють здійснення цих прав не з тією суспільною метою, для якої вони призначені законодавцем, а з метою заподіяння шкоди правам та охоронюваним законом інтересам інших осіб, чи створення перешкод у судовому розгляді цивільної справи.

В процесі зловживання процесуальними правами поведінка особи у своєму зовнішньому прояві формально відповідає нормам цивільного процесуального законодавства, однак за своєю суттю є протиправною, оскільки спрямована на досягнення суспільно шкідливого результату.

Цивільний процесуальний закон не містить якогось загального положення щодо протидії зловживанням процесуальними правами і закріплює лише окремі способи такої протидії. Так, наприклад, у ЦПК України містяться норми про заставу як засіб запобігання зловживанню забезпеченням позову (ч. 4 ст. 153 ЦПК України), а також передбачає можливість особи, щодо якої вжито заходи забезпечення позову, вимагати відшкодування збитків, завданих забезпеченням позову у разі скасування заходів забезпечення позову, набрання законної сили рішенням про відмову у задоволенні позову чи ухвалою про закриття провадження у справі або залишення заяви без розгляду, і в першу чергу — за рахунок предмета застави (ст. 155 ЦПК України).

Відсутність у ЦПК України якогось єдиного «рецепту» чи виключного переліку засобів протидії усім можливим діям учасників процесу щодо зловживання процесуальними правами є виправданим, оскільки як не можна визначити обмеженого переліку напрямків реалізації учасниками процесу своїх процесуальних прав, так і не можна передбачити всіх можливих шляхів зловживання цими правами. Тому найбільш реальним шляхом протидії зловживанню процесуальними правами є вироблення на рівні судової практики оптимальних засобів такої протидії щодо кожного з існуючих на даний момент способів зловживання процесуальними правами, які б або унеможливлювали використання певних процесуальних прав з протиправною метою або позбавляли б його сенсу, тобто не давали можливість учаснику процесу отримати ту несправедливу перевагу, якої він прагне. При цьому така судова практика повинна всіляко підтримуватись на рівні усіх судових інстанцій та підкріплюватись правовими позиціями та відповідними роз'ясненнями Верховного Суду України.

Важливим інструментом досягнення вищевказаної мети є судівський розсуд. Відомо, що обов'язковим суб'єктом цивільних

процесуальних правовідносин є суд, а отже реалізація будь-якого права кожного з учасників процесу залежить від суду, здійснюється з його дозволу та забезпечується процесуальними актами суду. Тому вирішуючи те чи інше клопотання учасника процесу, суд повинен оцінювати його з точки зору реальної мети його заявлення та активно протидіяти недобросовісній поведінці учасників процесу.

Такими засобами протидії з боку суду можуть бути, наприклад, відхилення судом усіх повторних відводів, заявлених без істотної зміни підстав, без виходу до нарадчої кімнати, відхилення клопотань учасників процесу, які очевидно спрямовані на затягування судового процесу, об'єднання в одне провадження справ за взаємопов'язаними вимогами, які очевидно пред'явлені окремо з метою зупинення провадження за однією з них тощо.

Суди не повинні займати позицію мовчазної згоди, оскільки вона означатиме фактичне потурання недобросовісній поведінці учасників процесу та сприятиме появі все нових напрямів зловживання процесуальними правами. Жодне положення процесуального закону не повинно тлумачитись судами як таке, що може використовуватись суб'єктами цивільних процесуальних правовідносин на шкоду правам та інтересам інших осіб, а отже суди повинні відмовляти у захисті права, яке використано недобросовісно. Це потребує від судів усіх рівнів (і в першу чергу — вищих інстанцій) системної роботи у напрямку відстеження існуючих та все нових «схем» затягування судового розгляду, та вироблення засобів адекватної відповіді на них, не очікуючи зміни чи вдосконалення норми процесуального закону, яка дозволяє відповідне зловживання.

Використання суддівського розсуду як інструменту протидії зловживанню процесуальними правами є найбільш ефективним у випадку так званих очевидних зловживань, коли не може бути жодних сумнівів у тому, що учасник процесу, хоча й діє з формальної точки зору у межах закону, однак фактично прагне досягнення своїми діями суспільно шкідливого результату. В таких випадках незалежно від наявності доказів недобросовісності поведінки учасника процесу розсуд судді повинен схилитися в бік відмови у задоволенні клопотання, відмови у задоволенні скарги тощо. І такі дії суду повинні підтримуватись на рівні всіх судових інстанцій, а отже це має бути програмна стратегія боротьби із зловживанням процесуальними правами.

В результаті чим більше так званих «схем» буде перекрито на рівні судової практики, тим більше адвокати будуть орієнтувати свою професійну діяльність на вироблення грамотної правової

позиції, а не на затягування судового розгляду справи чи створення перешкод у реалізації своїх процесуальних прав іншими суб'єктами цивільних процесуальних правовідносин. Головне щоб вказане використання суддівського розсуду не стало приводом для зловживань вже з боку суду. Однак саме для протидії таким зловживанням і здійснення контролю за правомірністю використання суддівського розсуду й існує право на оскарження судових рішень.

Гонгало Р.Ф.

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗЛОВЖИВАННЯ ЦИВІЛЬНИМИ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ В КОНТЕКСТІ ТЛУМАЧЕННЯ ОКРЕМИХ СКЛАДОВИХ ПРИНЦИПУ ДИСПОЗИТИВНОСТІ

У проблемі зловживання цивільними процесуальними правами у повній мірі виявляється співвідношення та поєднання матеріального та процесуального аспектів у цивільному судочинстві. Існування будь-якої процесуальної норми та процесуального інституту викликане наявністю матеріальних цивільних прав, з порушенням яких виникає потреба у їх захисті. Цінність закріплених у законі процесуальних прав виявляється лише тоді, коли вони в змозі захистити порушені суб'єктивні права особи. Зловживання процесуальними правами має місце тоді, коли особа використовує надані їй законом процесуальні права для захисту відсутніх у неї матеріальних прав, завідомо знаючи про їх відсутність. А оскільки питання про наявність або відсутність матеріальних прав вирішується, як правило, вже наприкінці розгляду цивільної справи, процесуальні права особи вже реалізовані і таким чином така особа може без будь-яких перешкод «вести процес заради самого процесу» [3, с. 26]. Як зазначає А. В. Юдін, вільне розпорядження своїми матеріальними та процесуальними правами особами, які беруть участь у справі, нерідко тлумачиться як допустимість процесуальної поведінки, яка може бути розцінена як недобросовісна [3, с. 26].

Стосовно права на звернення за захистом своїх прав до суду складним є питання щодо розпізнання ситуацій, де має місце